

ALÂEDDİN KEYKUBÂD VE KAYSERİ

Yrd. Doç. Dr. Kemal GÖDE (*)

Türkiye Tarihi'nde, 1071 yılında Bizanslılar'a karşı kazanılan Malazgirt Zaferi, nasıl Büyük Selçuklu Sultanı Alparslan'ın adını Türk ve Dünya tarihinde ebedileştirmiş ise, bu zaferi müteakip kurulan Türkiye Selçukluları Devri'nde, her yönüyle devlet ve millete büyük hizmet veren, "Türk Devlet Geleneği" içinde "Devlet Baba" an'anesini devam ettiren Sultan I. Alâeddin Keykubâd da pek haklı olarak "Uluğ" ünvanıyla (1) Anadolu Türk insanının gönlünde taht kurmuş, hizmet ve eserleriyle adını unutulmayacaklar arasına yazdırarak, bugün burada anılmasına imkân hazırlamıştır.

Kayseri Şehri ise, Selçuklu Türkiyesi'nde devlet ve hükümet merkezi olan ve bundan dolayı "Dârü'l-Mülk" ünvanıyla anılan Konya'dan sonra, ikinci başkent olarak, sultanlar yazları orada oturdukları için yine "Dârü'l-Mülk" ve ayrıca Anadolu Selçuklu Devleti'nin anmakta olduğumuz büyük Sultan I. Alâeddin Keykubâd, fetihlere oradan çıktığı için de "Dârü'l-Feth" ünvanlarıyla anılmıştır (2).

Bu sahânin büyük otoritesi değerli tarihçi merhum Prof. Dr. Osman Turan hocamız, Anadolu Selçukluları Kayserisi'nin "Dârü'l-Mülk" ve "Dârü'l-Feth" ünvanlarıyla anılışını Selçuklular Zamanında Türkiye adlı eserinde şöyle açıklar: "Sultan Alâeddin yazları ve sefer zamanları Kayseri'de bulunur, ilk yıllarda, şehir içinde mevcut sarayda, yani "Devlet-hâne'de (3) otururdu. Fakat Sultan'ın 1225'ten itibaren Kayseri'de şehrin bir fersah yakınında, -ki bu günkü Şeker Fabrikası sahası içinde- inşa ettirdiği Keykubâdiyye Sarayı, artık onun yazlık ikâmetgâhı olmuştu. Bir manzumenin tasvirine

(*) Erciyes Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Öğretim Üyesi

(1) Bak : Osman Turan, **Selçuklular Zamanında Türkiye**, İstanbul 1971 s. 389 vd. ve aynı müellif, "I. Keykubâd", İA., VI., s. 646-661.

(2) Bak : Turan, **Türkiye**, s. 687-688.

(3) "Devlethâne"nin yeri belli olmamakla birlikte, Kayserililer bu sarayın bugünkü "Yoğun Burç" diye anılan yerde bulunduğunu söylemektedirler. "Devlethâne"nin iç-kale'de olması da muhtemeldir.

göre, **Keykubâdiyye Sarayı** çiçekler ve güllerle çevrili olup, sarayın önünde çeşme akar ve Cihan Padişahı onun eyvânı yani balkonunda otururdu. Sultan yabancı elçileri ve hükümdarları da burada kabul etmiş; burada ölmüştür. Bu Saray'da yabancı elçilerin de misafir edilmesi ehemiyetine bir işarettir" (4).

Merhum **Halil Edhem Eldem** ise, aynı konuda **Kayseriyye Şehri** isimli eserinde şu bilgileri aktarır: "Selçuklular zamanında **Kayseri Şehri** için, mutluluğun doruğu sayılır. Orası da **Konya** ve **Sivas** gibi **Selçuklu Sultanları'nın** bir başşehri idi. **I. Alâeddin Keykubâd**, çoğu zamanını orada geçirir ve düzenlediği seferlere buradan hareket ederdi. Ticaret, ilim ve güzel san'atlar için önemli bir merkez olmuş idi" (5).

Bu cümleden olarak, **Alâeddin Keykubâd**'ın siyâsi, idâri, akere, iktisâdi ve ilmi yönleriyle **Selçuklu** şehir merkezleri içinde mühim yeri ve önemi olan **Kayseri**'deki faaliyetlerini bilinenlerin ışığında şöyle ifade etmek mümkündür :

1. **Tokat Meliki olan I. Alâeddin Keykubâd**, babası **I. Gıyâseddin Keyhürev**'in 1211'de **Alaşehir Muharebesi**'nde şehit düşmesi üzerine, devlet ileri gelenleri tarafından **Kayseri**'de **Selçuklu** tahtına çıkarılan ağabeyi **I. İzzeddin Keykâvus**'a karşı saltanat davasına kalkışarak, **Kayseri**'yi muhasara etmişse de, netice alamayarak **Ankara Kalesi**'ne çekilmiş ve oraya sığınmıştır. Ve fakat burada da büyük kardeşine yenilerek, esir düşmüş ve **Malatya** civarında **Minşar** ve sonra **Kezirpert Kalesi**'ne hapsedilmiştir (6).

2. Ağabeyi **I. İzzeddin Keykâvus**'un 1220'de vefatı üzerine, hapis bulunduğu, adı geçen kaleden **Sivas**'a gelen ve **Sivas**'ta **Selçuklu** tahtına oturan **I. Alâeddin Keykubâd**, saltanat merkezi olan **Konya**'ya gelirken, şehir halkının büyük sevgi gösterileri arasında **Kayseri**'ye uğramış ve orada da bir cülûs merâsimi yapmıştır (7).

3. **Sultan I. Alâeddin Keykubâd**, **Kayseri**'de bulunduğu bir sırada, **Alâiye**'nin fethi için **Emîrleri** ve **Beyleri**'ne fermanlar göndererek, **Konya**'da toplanılmasını emretmiş ve kendisi de **Konya**'ya gelmiş ve neticede bilindiği gibi sözü edilen kale, 1223'te fethedilmiştir (8).

(5) Halil Edhem, **Kayseriyye Şehri**, İstanbul 1334/1918, s. 488-50.

(6) Halil Edhem, a.g.e., s. 35-36 ve 43-45; Aynı eserin Kemal Göde tarafından sadeleştirilmesi, Kültür Bakanlığı Ankara 1982 yayını, s. 62-63; Osman Turan, **Keykâvus I**, İA., VI., s. 632.

(7) H. Edhem, a.g.e., 45; Turan, "Keykubâd I", İA., VI., s. 646-647.

(8) H. Edhem, a.g.e., s. 45-46; Turan, "Keykubâd I", s. 647-648.

4. **Sultan I. Alâeddin Keykubâd**, Moğol tehlikesine karşı Konya ve Sivas Kaleleri ile birlikte, yazlık merkez ve bir çeşit askerî üs olarak seçtiği Kayseri Kalesi'ni de onartmış ve bu faaliyetlerini koydurmuş olduğu kale kitabeleriyle ebedileştirmiştir. Bu kitabelerden biri, bugün -üzerine konulan kale duvarı yıkılmış olduğundan- Kayseri Askeri Hastahnesi'nin I. Kat merdiven boşluğundaki duvara yerleştirilmiş olup, üzerinde : "Bu mubarek yapı, **Keyhüsrevoğlu, din ve dünyanın şerefi, fetihler sâhibi, dünya sultanlarının efendisi, sultanların büyüğü, müslümanların emirinin delili, yüce Sultan Keykubâd Devri'nde 621/1224 yılında tamamlanmıştır**" ibâresi yazılıdır (9). Kitâbelerden diğeri ise, bugünkü Kayseri Merkez Postahanesi'ne bakan büyük burca yerleştirilmiş olup, tarihsiz olan bu mermer kitâbenin üzerinde ise : "**Keyhüsrevoğlu, yüce Sultan, din ve dünyanın şerefi, fetihler sâhibi, Müslümanların emirinin delili Keykubâd**" ibâresi yazılıdır (10).

5. **Sultan I. Alâeddin Keykubâd**, yine Kayseri'de bulunduğu bir sırada -iktidarı için tehlikeli gördüğü- ünlü emirlerini ve devlet adamlarını **Keykubadiyye Sarayı'nda** düzenlediği bir ziyafette bertaraf etmiş ve otoritesini sağlamlaştırmıştır (11).

6. Eyyübîler ile akrabalık ve dostluk kurmak gâyesiyle Melik Adil'in kızı **Melike Adile** ile evlenmek üzere yapılan düğün ve şenlikler Malatya'dan sonra, **Kayseri'de** de tekrarlanmış ve **Alâeddin Keykubâd**, bu düğünden sonra da **Kayseri'de** bir müddet kalmıştır (12).

7. **Sultan I. Alâeddin Keykubâd**, Konya'dan çıktığı **Alâiye Seferi'nden** başka, diğer bütün seferlerine çoğu zaman kışı, havası yumuşak olan **Antalya** ve **Alâiye'de** geçirdikten sonra, ilkbaharda geldiği **Kayseri'den Meşhed Ovası'nda** ordusunu toplayarak çıkmıştır. Katılmadığı seferler esnasında ise, ordu dönüncüye kadar **Kayseri Keykubadiyye Sarayı'nda** bekleyen ve dinlenen **Sultan I. Alâeddin Keykubâd**, **Kayseri'yi** mühim bir merkez olarak seçmiş ve askerî, siyâsî, idârî ilmi faaliyetlerine oradan devam etmeyi âdet haline getirmiştir (13).

8. **Mengücek-oğulları'ndan Erzincan Meliki Alâeddin Davudşah**, birçok hediyelerle **Kayseri'de Keykubadiyye Sarayı'nda** bulu-

(9) Kitabe metni için bak : H. Edhem, a.g.e., s. 42; Kitabe tercümesi için bak: Göde, a.g.e., sadeleştirilmesi, s. 68.

(10) Kitabe metni için bk: H. Edhem, a.g.e., s. 43; Tercümesi için, s. 69.

(11) Bak: H. Edhem, a.g.e., s. 47; Turan, "Keykubad I", s. 648.

(12) Turan, a.g. makale, s. 650-651; H. Edhem, a.g.e., s. 48.

(13) H. Edhem, a.g.e., s. 48-50 ve s. 61'e bakınız.

nan **Sultan I. Alâeddin Keykubad**'ı ziyâret ederek baş eğmiş ve rahat bir şekilde ülkesine dönmüş olmasına rağmen, **Kayseri**'de yaptığı andlaşmayı bozarak, kışkırtıcı davranışlar içine girmesi üzerine **Sultan I. Alâeddin** 625/1228'de yine **Kayseri**'den hareketle **Davudşah**'ı itaat altına almış ve **Erzincan**'ı **Selçuklu** ülkesine katmıştır. Oğlu **II. Gıyâseddin Keyhüsrev**'in **Erzincan**'a yerleştirdikten sonra, **Sivas**'tan hareketle âdeti olduğu üzere yine **Kayseri**'ye gelmiş ve orada bir müddet kalmıştır (14).

9. **Sultan I. Alâeddin Keykubad**, seferlere **Kayseri**'den çıkmayı gelenek haline getirdiği gibi, kazandığı zaferleri de **Kayseri Keykubadiyye Sarayı**'nda şenlikler ve ziyâretler düzenleyerek kutlamayı âdet edinmiş, bundan dolayı da **Kayseri** hareketli günler yaşamamıştır. Meselâ, bunlardan biri ve en mühimi **Celâleddin Harzemşah**'a karşı kazanmış olduğu 1230 tarihli **Yassı Çemen Zaferi** münasebetiyle düzenlenen karşılama töreni ve zafer şenlikleridir (15).

10. **Sultan I. Alâeddin Keykubâd**, **Kayseri**'de bulunan ve "**Meşhediyeye Ovası**" olarak bilinen ovada, ordusunun eğitimini, geçit ve bayram merâsimlerini yaptırmış ve seferlere buradan çıkmıştır. Bugün bu ova tamamen iskan edilmiş durumdadır.

Devlet işlerini ise, **Sultan I. Alâeddin Keykubâd** iki saraydan idâre etmiştir. Bu saraylardan biri, **Kayseri**'de şehrin içinde bulunan "**Saltanat Sarayı**", yani "**Devlethâne**"; diğeri ise şehrin dışında bulunan "**Keykubadiyye Sarayı**"dır.

Saltanat Sarayı veya **Devlethane**'nin yeri bugün belli değildir. **Kayseri**'li **Ahmed Nazif Efendi**, kaleme almış olduğu "**Mir'at-i Kayseri**" isimli eserinde, sözü edilen sarayın bugünkü **Yoğun Burçun** yakınında "**Eski Saray**" diye anılan yerde bulunduğunu ve buraya evler yapıldığını zikretmişse (16) de, adı geçen sarayın muhkem olan "**İç Kale**"de olması aklâ daha yakın gelmektedir.

İbn Bibi'nin "**Keykubâdiyye**" yada "**Sarayı Keykubâdiyye**" diye kaydettiği ve muhteemdir ki, **Evlîyâ Çelebi**'nin "**Alâeddin Köşkü Mesiresi**" dediği ve fakat bugün varlığından eser kalmamış olan saray, bugünkü **Kayseri Şeker Fabrikası** sahası içinde **Sultan I. Alâeddin Keykubâd** tarafından inşa ettirilmiş olup, O bu sarayda 1225'den itibaren hem elçileri kabul etmiş, hem dinlenmiş ve devlet işlerini

(14) H. Edhem, a.g.e., s. 51-54 ve Turan, a.g. makale, s. 651'e bakılabilir.

(15) Turan, "Keykubâd I", s. 654-655; H. Edhem, a.g.e., s. 54-55.

(16) Ahmed Nazif Efendi, **Mir'at-i Kayseri**, Haz: Mehmet Palamutoğlu, **Kayseri** 1987, s. 68.

yürütmüş, hem de şölenler ve ziyâfetler vermiş ve neticede yine burada av etinden zehirlenerek 634 Şevvali yâni Haziran 1237'de bir Pazartesine denk gelen Bayram'ın dördüncü günü Celâleddin Karatay'a: "Benim işim sona erdi" dedikten sonra hayata gözlerini yummuştur. Cenazesi buradan alınarak, Konya'ya yâni buraya getirilmiş ve Selçuklu Sultanları'na âit "Künbedhâne" ismiyle bilinen türbeye defnedilmiştir (17).

Bilindiği gibi, Keykubâdiyye Sarayı'nın yeri hakkında Halil Edhem Kayseriyye Şehri ve Prof. Dr. Osman Turan Selçuklular Zamanında Türkiye isimli eserlerinde İbn Bibi'den istifade ile kısa bilgiler vermişlerdir. Bunlardan sonra sistemli bir çalışma yapan M. Zeki Oral, sarayın yerinin Kayseri Şeker Fabrikası sahası içinde tesbit etmiş ve bu tesbitlerini Belleten'de yayılamıştır. Bundan sonra Prof. Dr. Oktay Aslanapa, çalışmalara devam etmiş ve tesbitlerini Türk Arkeoloji Dergisi'nde yayınlamıştır. Bunlardan sonra Kültür Bakanlığı'nın izniyle Prof. Dr. M. Oluş Arık ve Prof. Dr. Rüçhan Arık, bu saray hakkında çalışmalar yapmışlarsa da bugün için kazı çalışmalarına ara verilmiş görülmektedir. Gönül istiyor ki, Keykubâdiyye Sarayı" üzerinde yapılan çalışmalar hızlandırılarak, bitirilsin ve saray, ortaya çıkarılabildiği kadarı ile düzenlenip, ziyârete açılsın; ve böylece, I. Alâeddin Keykubad'ın adıda yadedilmiş olsun.

11. Kayseri'de Sultan I. Alâeddin Keykubad'ı hatırlatan mühim eserlerden biri de, eşi Huand Hatun tarafından yaptırılan Huand Câmii, medresesi, türbesi ve hamamı olup, bugün hepsi de ibâdete, ziyârete ve hizmete açıktır (18).

12. Sultan I. Alâeddin Keykubad, doğu-batı, kuzey-güney ticaret yollarının kavşağında kurulmuş bulunan ve bu sebeble "Yabanlu Pazarı"nın da kurulduğu mühim bir ticaret merkezi olan Kayseri'de adına para bastırması ve hutbe okutmuştur (19).

Netice olarak denilebilir ki, Selçuklu Türkiye'sinin en büyük insanı "Uluğ Keykubad", onsekiz yıla yakın iktidarını tamamlayıp, kırkbeşini biraz aşmış olarak, fani dünyadan ayrılmış ve fakat O, eserleriyle ve hizmetleriyle hep Türk Milleti'nin gönlünde taht kurarak ebedi kalmayı başarmıştır. Ruhu şad olsun.

(17) Bak: H. Edhem, a.g.e., s. 61-62; Turan, a.g. makale, s. 656-657; Aynı müelif, Selçuklular Zamanın Türkiye, s. 388-389.

(18) H. Edhem, Kayseriyye Şehri, s. 63-69 ve Kemal Göde'nin yayına hazırladığı aynı eser: Kayseri Şehri, s. 87-94'e bakılabilir.

(19) Faruk Sümer, Yabanlu Pazarı, Türk Dünyası Araştırmaları yayını, İstanbul 1985, s. 11-24'e bakılabilir.

